

UDK 27-246:316.776
Primljeno: 8. 6. 2017.
Prihvaćeno: 2. 10. 2017.
Prethodno priopćenje

BIBLIJSKI MODELI DIJALOGA I POMIRENJA NOVOZAVJETNA PERSPEKTIVA

Mario CIFRAK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

Sažetak

Autor polazi od glagola διαλέγομαι u Novom zavjetu te pronalazi da se on javlja u evanđelju, djelima (apostolskim) i poslanicama, odnosno homiliji (Heb). U Markovu evanđelju dijalog vode Dvanestorica a Isus zna o čemu oni govore (usp. Mk 9,34). Djela apostolska dijalog povjeravaju Pavlu kao apostolu Židova i pogana, kada je u pitanju kerigma, a s kršćanima govori u službi riječi (usp. Dj 17,2.17; 18,4.19; 19,8.9; 20,7.9; 24,12.25). Autor tzv. Poslanice Hebrejima dijalog vodi sa Starim zavjetom kao Pismom kršćana (usp. Heb 12,5). Stoga je autoru Pismo (LXX) centralna osnova teološkog razmišljanja. U njemu nalazi Božju uputu koja nadilazi vremena, obećanja koja navijestaju Sina, prikaz spasenja i upozoravajuće riječi onima koji pokušavaju izbjeći Božju riječ. Judina Poslanica koristi se apokrifnom tradicijom, koja je dio židovske pa time i judeokršćanske tradicije (usp. Jd r. 9).

Cilj dijaloga je miran suživot u kršćanskoj zajednici (usp. Mk 9,50; Heb 12,11; Jd 2) te tako mirotvorno prezentirati kršćanstvo prema Rimskom Carstvu (usp. Dj 24,2).

Ključne riječi: dijalog, pomirenje, evanđelje, Djela apostolska, poslanice.

Problematika

Ivan Šporčić ovako govori o dijalogu u Bibliji: »U Starom zavjetu imamo stilski različite opise razgovora koje možemo nazvati dijalozima, kao i Isusove susrete i rasprave u Novom zavjetu. Unatoč tome, rječnici biblijske teologije nemaju prikaza toga izraza. Razlog je jasan: ni u spisima Prvog saveza, niti u kršćanskom dijelu Biblije nema riječi 'dijalog'. Ovdje treba također spomenuti da se pojam 'dijalog' ne uklapa u odnos vazal – suveren koji je u bazi razumi-

jevanja saveza između Boga i naroda.«¹ I ovdje je možda u pravu, no izvoditi imenicu dijalog od glagola διαλογίζομαι je pogrešno, ona je u vezi s glagolom διαλέγομαι,² a taj glagol pojavljuje se trinaest puta u Novom zavjetu (usp. Mk 9,34; Dj 17,2.17; 18,4.19; 19,8.9; 20,79; 24,12.25; Heb 12,5 i Jd 9). Riječ je – prema navedenim mjestima pojavljivanja toga glagola – o evanđelju, Djelima apostolskim, homiliji Hebrejima i Judinoj poslanici. Dijalog vode Isusovi učenici među sobom i Pavao sa Židovima, poganima i kršćanima. Autori poslanica vode dijalog sa Starim zavjetom i apokrifnom tradicijom. U pozadini toga dijaloga želja je za spasenjem, koju izražava hebrejski korijen מלשׁ.³ Na tom tragu nalazimo glagol ειρηνέω u Mk 9,50, retku kojim završava cjelina 9,33-50, koja poziva Dvanaestoricu na međusobni mir. Djela apostolska u procesu protiv Pavla prikazuju prefekta Feliksa kao onoga po kojemu i Židovi kao podanici Rimskoga Carstva uživaju mir (*pax Augusta*; usp. Dj 24,2).⁴ Jesu li Pavao i kršćani prijetnja tom miru i Rimskom Carstvu? U svojoj parenezi autor poziva (judeo)kršćane na mironosni plod pravednosti (usp. Heb 12,11). Preskript Judine poslanice želi kršćanima porast milosrđa, mira i ljubavi (usp. r. 2). Stoga želimo spomenute novozavjetne tekstove o dijalogu vidjeti u službi poziva na mir, mirotvorstvo i pomirenje.

1. Markovo evanđelje

U Markovu evanđelju jedino mjesto na kojem nalazimo glagol διαλέγομαι jest Mk 9,34. Odnosno riječ je o perikopi Mk 9,33-37. Poslije drugog navještaja muke, smrti i uskrsnuća (9,30-32) Isus i njegovi učenici prolaze Galilejom. Isus ne želi da itko o tome išta sazna. U Kafarnaumu ih je upitao o sadržaju njihove rasprave. Oni su, naime, raspravljali putem (ἐν τῇ ὁδῷ; Mk 9,33.34). Zapravo Isus je pitao o čemu su razmišljali (τί ἐν τῇ ὁδῷ διελογίζεσθε;). Glagol je διαλογίζομαι. Marko se njime koristi još šest puta u svojem evanđelju. Najprije u kontekstu ozdravljenja uzetoga u 2,1-12. Isus je u Kafarnaumu. Ri-

¹ Ivan ŠPORČIĆ, *Biblijsko-teološki temelj dijaloga. Je li Biblija knjiga, a Crkva zajednica dijaloga?*, u: *Riječki teološki časopis*, 11 (2003.) 1, 13-14.

² Usp. Pierre CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, III, L – P, Paris, 1974., 625-626.

³ Usp. Ceslas SPICQ, *Notes de Lexicographie néo-testamentaire. Supplément*, Fribourg – Göttingen, 1982., 218-220.

⁴ Usp. Josef ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, Regensburg, 1994., 815: »Er [Tertullus] bereitet damit nicht zuletzt die folgende Anklage der Unruhestiftung (V. 5) wirkungsvoll vor.« Također usp. Susanne MUTH, *Pax Augusta. Die Politisierung des Friedens im antiken Rom*, u: *Bibel und Kirche*, 61 (2006.) 3, 130-137; Anto POPOVIĆ, *Novozavjetno vrijeme. Povijesno-političko i religiozno-kulturno okruženje*, Zagreb, 2007., 101-103.

ječ je najprije o pismoznancima koji »mudruju« u sebi. Naime Isus je otpustio uzetome grijeha, a to je po njihovu mudrovanju hula jer jedino Bog može otpuštati grijeha. Isus zna da oni tako razmišljaju. Isus opominje svoje učenike u 8,14-21. Oni su razmišljali o tome kako nemaju kruha (rr. 16 i 17). Isus im spočitava nerazumijevanje i tvrdoću srca i na taj ih način izjednačava sa svojim protivnicima (3,5) i onima »vani« (4,12).⁵ U Mk 11,27-33 članovi Sinedrija, veliki svećenici, pismoznanci i starješine dolaze Isusu dok je šetao u Hramu (ἐν τῷ ἱερόῳ). Razlog je bio tzv. Isusovo čišćenje Hrama, naime tko ga je ovlastio za takvo ponašanje. Na Isusovo protupitanje o Ivanovu djelovanju umovali su među sobom (r. 31).

Isus svojim pitanjem doživljava, dakle, učenike kao pismoznance, članove Sinedrija, svoje protivnike, one koji su »vani«.

Oni su razgovarali o tome tko je veći. Njihovo umovanje, mudrovanje, ponašanje koje je tipično za Isusove protivnike odvijalo se u raspravljanju o tome tko je veći. Isus zauzima učiteljsku pozu i poziva Dvanaesticu. Slijedi pouka u obliku realne pogodbene rečenice: »Ako tko želi biti prvi, neka bude od svih posljednji i svima poslužitelj!« (9,35). Mora postojati stvarna želja biti prvi, baš kao i ako se želi ići za Isusom (usp. Mk 8,34). Taj mora onda biti posljednji i poslužitelj. Biti prvi znači ići za Isusom, što podrazumijeva biti posljednji i poslužitelj nasljedujući njega. Čini se da su to ostvarile žene, slijedeći ga i poslužujući mu (usp. Mk 15,41). To njihovo nasljedovanje i posluživanje događalo se od Galileje do Jeruzalema. Biti poslužitelj znači biti velik (usp. Mk 10,43). Isus toj »veličini« suprotstavlja dijete. On je već uskrisio kćer Jairovu (usp. Mk 5,39-40). Ozdravio je i opsjednutu kćer Grkinje, rodom Sirofeničanke (usp. Mk 7,28-30). Ozdravio je opsjednutog dječaka (usp. Mk 9,24). Isus grli i blagoslivlja djecu (usp. Mk 10,13-16). Njihovo je kraljevstvo Božje. Isus se s djecom poistovjećuje. Tko prima djecu u njegovo ime, njega prima. To je ime i Božje ime. Isus ozdravlja, grli, blagoslivlja djecu. Tako da i djelovanje njegovih učenika mora biti usmjereno na Boga, odnosno njegovo Kraljevstvo, koje je Isus došao navijestiti (usp. Mk 1,14-15).⁶ Zato to Kraljevstvo treba primiti kao dijete na kojem se to Kraljevstvo očituje svojim ozdraviteljskim učincima i blagoslovom.

Možemo reći da Isusovo paradoksalno učenje o služenju sadrži dvije komponente:

⁵ Usp. Ludger SCHENKE, *Das Markusevangelium. Literarische Eigenart – Text und Kommentierung*, Stuttgart, 2005., 194.

⁶ Usp. Adelheid RÜCK-SCHRÖDER, *Der Name. Eine neutestamentliche Studie*, Neukirchen-Vluyn, 1999., 117.

- primanje djece i beznačajnih ljudi i
- prihvaćanje dobrih djela od nepripadnika zajednice (usp. Mk 9,37-40).⁷

2. Djela apostolska

Riječ je o Dj 17,2.17; 18,4.19; 19,8.9; 20,7.9; 24,12.25.

2.1. Solun

Dj 17,2: Po običaju uđe Pavao onamo. Tri je subote s njima raspravljao na temelju Pisama.

Na svojem tzv. drugom misijskom putovanju stigao je Pavao iz Filipa, Amfipola i Apolonije u Solun.⁸ Po običaju ušao je u židovsku sinagogu. Ondje je raspravljao na temelju Pisama (ἀπὸ τῶν γραφῶν). Slično kao i Apolon (usp. Dj 18,28). Pavao je, naime, tumačio i izlagao: »Trebalo je da Krist trpi i uskrsne od mrtvih. Taj Krist jest Isus koga vam ja navješćujem« (17,3). Ovdje su ga Židovi optužili da govori protiv carskih odredaba (ἀπέναντι τῶν δογματῶν Καίσαρος) jer bi on bio naviještao drugoga kralja, tj. Isusa. O tome nam i sam govori u 1 Sol 2,14-16.⁹ Pavao, dakle, raspravlja sa Židovima u dijaspori polazeći od Pisama. Pisma su im zajednička i ona govore o Kristu, njegovu trpljenju i uskrsnuću kao dijelu Božjega plana (ἔδει). Taj Krist je Isus. Dakle, sadržaj Pavlova navještaja je Isusovo trpljenje i uskrsnuće po Pismima (usp. 1 Kor 15,3-5). On je predmet rasprave.

2.2. Atena

Dj 17,17: Međutim raspravljaše u sinagogi sa Židovima i bogobožnima, a na trgu svaki dan s onima koji bi se ondje zatekli.

Ovdje je vrlo zanimljivo vidjeti da je Pavao raspravljao s filozofima, stoicima i epikurejcima. Činilo im se da navješćuje neke tuđe bogove jer navješćivaše Isusa i uskrsnuće. Kako je to moguće povezati? Samo iz činjenice shvaćanja Isusova uskrsnuća, tj. iz optužbe Stjepanove iz koje proizlazi da je on

⁷ Usp. Geert VAN OYEN, *The Vulnerable Authority of the Author of the Gospel of Mark. Re-Reading the Paradoxes*, u: *Biblica*, 91 (2010.) 2, 169.

⁸ Usp. Mario CIFRAK, *I riječ je Božja rasla. Od kerigme do evanđelja*, Zagreb, 2016., 46–48.

⁹ Usp. Anto POPOVIĆ, *Apostol Pavao i Židovi (od 1 Sol 2,14-16 do Rim 9 – 11)*, u: Mario CIFRAK (ur.), *O kraljevstvu nebeskom – novo i staro*, Zbornik radova u čast Bonaventuri Dudi, OFM, u povodu 70. rođendana i 50 godina svećeništva, Zagreb, 2001., 294–301.

naviještao Isusa Nazarećanina koji će razoriti Hram (usp. Dj 6,14). Riječ je o tzv. hramskom *logionu*, koji nalazimo u Mk 14,58: »Ja ću razvaliti ovaj rukotvoreni Hram i za tri dana sagraditi drugi, nerukotvoreni!« Po tom shvaćanju Isus i uskrsnuće stanuju u nerukotvorenom hramu kao božanstva. Ideju Božje blizine nalazimo u stoika, npr. Seneke.¹⁰ Pavao se zatim poziva na pjesnika Arata koji je iz Sola grada oko četrdeset kilometara udaljenoga od Tarza, a koji je bio stoik, učenik Zenonov (usp. Dj 17,28)¹¹: »Njegov smo čak i rod!« Neki vide u tome i Kleantov citat iz »Himne Zeusu«.¹² Pavao pojašnjava nadalje u čemu je to srodstvo, tj. da »ne smijemo smatrati da je božanstvo slično zlatu, srebru ili kamenu, liku isklesanu umijećem i maštom ljudskom« (Dj 17,29). Ta ideja na neki način ponavlja već rečeno u r. 24 o Bogu koji »ne prebiva u rukotvorenim hramovima« i u Dj 19,26, gdje se tvrdi da »nema bogova rukama izdjeljanih«. Uočavamo da je samo Bog onaj koji ne boravi u rukotvorenom i da sam ne slični nekom materijalu u kojem bi ljudi izradili njegov lik. U tom smislu govore i epikurejci i stoici jer oni razumiju Pavla kao navjestitelja stranih božanstava (ἑξένων δαίμωνίων; Dj 17,18), a autor Djela apostolskih to tumači činjenicom da je govorio o Isusu i uskrsnuću.

2.3. Korint

Dj 18,4: Svake je pak subote raspravljao u sinagogi i uvjeravao Židove i Grke.

Pavao u Solunu raspravlja sa Židovima, ali i pobožnim Grcima, u Ateni ima u vidu i bogobojazne te one koji su se slučajno našli na trgu. U Korintu je zanimljivo da Pavao u sinagogi uvjerava osim Židova i Grke, tj. ne kaže se za njih da su pobožni (τῶν σεβομένων; Dj 17,4).¹³ Kad iz Makedonije pristigoše Sila i Timotej, Pavao se potpuno posveti riječi svjedočeci Židovima da Isus jest Krist. Tu spominje samo Židove pred kojima govori o Isusu Kristu. To njegovo

¹⁰ Usp. Dieter ZELLER, So wahr mir Hercules helfe! Die griechisch-römischen Götter und ihre Gläubigen am Beispiel von Korinth, u: *Welt und Umwelt der Bibel*, 7 (2002.) 2, 13.

¹¹ Usp. Marco ADINOLFI, Tarso, patria di stoici, u: Marco ADINOLFI, *Ellenismo e Bibbia. Saggi storici ed esegetici*, Roma, 1991., 147, bilj. 16.

¹² Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Die religiöse Umwelt des Urchristentums II – Herrscher- und Kaiserkult, Philosophie, Gnosis*, Stuttgart – Berlin – Köln, 1996., 100.

¹³ »Bei Josephus und bei Lukas können mit den Begriffen [θεοσεβής, σεβόμενος, φοβούμενος θεόν] Sympathisanten des Judentums umschrieben werden, wobei von Fall zu Fall geklärt werden muß, ob es sich bei den Sympathisanten um Proselyten oder um Heiden handelt, die in einer gewissen Affinität zum Judentum stehen«, Josef PICHLER, *Paulusrezeption in der Apostelgeschichte. Untersuchungen zur Rede im pisischen Antiochien*, Innsbruck – Wien, 1997., 142. Također usp. Odile FLICHY, *La figure de Paul dans les Actes des Apôtres. Un phénomène de réception de la tradition paulinienne à la fin du Ier siècle*, Paris, 2007., 333–339.

svjedočenje nailazi na njihov otpor pa stvara odluku da odsada ide poganima (εις τὰ ἔθνη).¹⁴ Takvu Pavlovu i Barnabinu odluku već nalazimo poslije odbijanja Židova u Antiohiji Pizidijskoj da prihvate njihov navještaj: »Na to im Pavao i Barnaba smjelo rekoše: 'Trebalo je da se najprije vama navijesti riječ Božja. Ali kad je odbacujete i sami sebe ne smatrate dostojnima života vječnoga, obraćamo se evo poganima'« (13,46). Sljedeći redak, tj. Dj 13,47 tumači nam takvu odluku pozivajući se na proroka Izaiju: »Postavih te za svjetlost poganima, da budeš na spasenje do kraja zemlje (ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς)« (49,6).¹⁵ Tu je zapravo »kraj zemlje« koji je uskrslu Gospodin dao programatski za zadaću okupljenim apostolima u Dj 1,8: »Nego primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje« (ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς). Taj tekst iz Druge pjesme o Sluzi Jahvinu vrlo je važno starozavjetno mjesto Pavlova razumijevanja samoga sebe kao apostola pogana (usp. Rim 11,13).

I ode odande te prijeđe u kuću nekoga bogobožna (σεβομένου τὸν θεόν) čovjeka, imenom Ticija Justa, čija kuća bijaše tik do sinagoge. Očito je da je on bio simpatizer židovstva. Još je važno uočiti i da je njegova kuća bila u blizini sinagoge. Ta blizina je omogućila da i nadstojnik sinagoge Krisp povjeruje Pavlovu navještaju i pokrsti se sa svim svojim domom. Iako Pavao odlučuje da će zbog židovskog protivljenja odsada ići poganima, ipak i dalje djeluje tako da obraća i Židove.¹⁶

Elementi noćnog obraćanja Gospodina Pavlu sugeriraju da je vjerojatno poziv proroka Jeremije¹⁷ u pozadini autorova tumačenja Pavlove situacije: »Jedne noći reče Gospodin Pavlu u viđenju: 'Ne boj se, nego govori i ne daj se ušutkati! Ta ja sam s tobom i nitko se neće usuditi da ti naudi. Jer mnogo je naroda mojega u ovome gradu'« (Dj 18,9-10). Činjenica je da je to poticaj na ostatak u gradu Korintu i da broj ljudi odgovara onom što je iznio Jakov u svojem govoru u Dj 15,14: »Šimun je izložio kako se Bog već na početku pobrinu između pogana uzeti narod imenu svojemu.«¹⁸ Riječ je o novom Božjem narodu

¹⁴ Usp. Philip H. TOWNER, *Mission Practice and Theology under Construction (Acts 18 – 20)*, u: Howard MARSHALL – David PETERSON (ur.) *Witness to the Gospel. The Theology of Acts*, Grand Rapids – Cambridge, 1998., 420–421.

¹⁵ Iz 49,6: καὶ εἶπέν μοι μέγα σοὶ ἐστὶν τοῦ κληθῆναι σε παιδᾶ μου τοῦ στήσαι τὰς φυλάς Ιακωβ καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ Ισραὴλ ἐπιστρέψαι ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς.

¹⁶ Također usp. Robert F. O'TOOLE, *The Christian Mission and the Jews at the End of Acts of the Apostles*, u: Jean-Noël ALETTI – Jean Louis SKA (ur.) *Biblical Exegesis in Progress. Old and New Testament Essays*, Roma, 2009., 387–389.

¹⁷ Usp. Jr 1,8, ali možda i Iz 41,10.13; 43,5; 49,2; Jš 1,9.

¹⁸ Usp. Izl 19,5.

koji jednako tvore i Židovi i pogani. To je narod Božji kojemu je jedini temelj evanđelje o Isusu Kristu.

2.4. Efez

Dj 18,19: Stigoše u Efez. Tu ih ostavi, a on uđe u sinagogu i stade raspravljati sa Židovima.

Dj 19,8-9: Onda Pavao uđe u sinagogu te je tri mjeseca hrabro raspravljao i uvjeravao o kraljevstvu Božjem. Ali kako neki, okorjeli i nepokorni, ocrnjivahu ovaj Put pred mnoštvom, odstupi od njih, odvoji učenike i danomice raspravljaše u školi nekog Tirana.

Pavao se i u Efezu najprije uputio Židovima i s njima je raspravljao. Njima se ponovno vratio na tzv. trećem misijskom putovanju i raspravljao o kraljevstvu Božjem (usp. Dj 1,3,6; 8,12; 28,31). Taj je navještaj usko vezan uz navještaj, evanđelje o imenu Isusa Krista (usp. Dj 8,12; 28,31). I kraljevstvo Božje i ime Isusa Krista konstituiraju navještaj riječi Božje. Ime Isusa Krista posreduje dioništvo u budućem kraljevstvu Božjem, i to već sada po naviještanju Imena (usp. Dj 8,12) i po krštenju u to Ime (usp. Dj 8,16).¹⁹

U Efezu je naišao na ocrnjivanje Puta (usp. Dj 9,2; 19,23; 22,4; 24,14,22). Pojam »Put« odnosi se na nauk kršćana i usmjerenje života po tom putu, koji je novi put spasenja koji Bog hoće.²⁰ Vjerojatno je riječ o najstarijem kršćanskom nazivu za same sebe.

Pavao je odstupio i odvojio učenike. I on je sam bio izdvojen s Barnabom u Antiohiji za djelo na koje ih je pozvao Duh Sveti (usp. Dj 13,2). Riječ je o novoj zajednici onih koji su prije pripadali sinagogi i koji joj sada na neki način postaju prijatnija.²¹ Pavlovo propovijedanje trajalo je dvije godine »tako da su svi azijski žitelji, Židovi i Grci, čuli riječ Božju« (Dj 19,10). Tu je osobit naglasak stavljen na »sve« žitelje, baš su svi čuli riječ Božju. Ona u Efezu postaje prijatnijom i poganima.

¹⁹ Usp. Adelheid RÜCK-SCHRÖDER, *Der Name*, 173.

²⁰ Usp. Thomas HOEVELER, Paulus: vom Verfolger zum Verkünder – Die Damaskuserzählungen der Apostelgeschichte (Apg 9; 22; 26) mit einem schulpraktischen Ausblick, u: Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte*, Stuttgart, 2009., 19.

²¹ Usp. Philip H. TOWNER, *Mission Practice and Theology under Construction (Acts 18 – 20)*, 428.

2.5. *Troada*

Dj 20,7: U prvi dan tjedna, kad se sabrasmo lomiti kruh, Pavao im govoraše i kako je sutradan kanio otputovati, probesjedi sve do ponoći.

Dj 20,9: Na prozoru je sjedio neki mladić imenom Eutih. Kako je Pavao dulje govorio, utone on u dubok san. Svladan snom, pade s trećeg kata dolje. Digoše ga mrtva.

Riječ je očito o liturgijskom sabiranju, tj. euharistiji. Moramo imati pred očima Malu Aziju oko 90. godine poslije Krista. Riječ je o lomljenju kruha, no u isto vrijeme autor ističe Pavlovo govorenje. Rudolf Pesch ističe da u okviru službe riječi, koja je analogna sinagogalnom bogoslužju, Pavao drži »predavanja«, pouke (usp. r. 9c; također Dj 17,2.17; 18,4.19; 19,8).²² Hans-Josef Klauck drži da se služba riječi nadovezivala na blagovanje i pritom upućuje na antičke simpozije kod kojih se poslije gozbenog slavlja nastavljalo s razgovorom. Također donosi sljedeću shemu:²³

simpozij	sastanak zajednice	
1) gozba predvečer	blagovanje hrane (predvečer)	1 Kor 11,17-34
2) <i>libatio</i> čistog vina za bogove ili za utemeljitelja	euharistijsko slavlje s kruhom i vinom s obzirom na Isusov nalog utemeljenja	1 Kor 10,16s. 1 Kor 11,23-26
3) pijenje uz razgovore	služba riječi s psalmima itd.	1 Kor 14,1-40

Klauck drži vjerojatnijim zasebno održavanje blagovanja i službe riječi.²⁴ Da služba riječi prethodi euharistiji čini se mogućim tek od onog trenutka kada se sakramentalni ritus odvađa od blagovanja. To Pavao već nagoviješta u korinjskom slučaju.

Elementi službe riječi bili su: psalmi, poučavanje, otkrivenje, govor u jezicima, tumačenje.²⁵ Tako nalazimo kod Pavla (usp. 1 Kor 14,26-33a), a za ostale elemente nalazimo primjere u Novom zavjetu: npr. himne Isusu Kristu (usp. Fil 2,6-11; Kol 1,15-20). Sa sigurnošću možemo reći da su bili važni čitanje Pisma i tumačenje starozavjetnih tekstova. No čitani su i novonastali kršćanski spisi, možda izvještaj muke. Čitale su se Pavlove i novozavjetne poslanice.

²² Usp. Rudolf PESCH, *Die Apostelgeschichte. Teilband 2 (Apg 13 – 28)*, Zürich – Einsiedeln – Köln – Neukirchen-Vluyn, 1986., 191.

²³ Hans-Josef KLAUCK, *Der Gottesdienst in der Gemeinde von Korinth*, u: *Gemeinde – Amt – Sakrament. Neutestamentliche Perspektiven*, Würzburg, 1989., 58.

²⁴ Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Herrenmahl und hellenistischer Kult. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung zum ersten Korintherbrief*, Münster, 1982., 348s. Hans-Josef KLAUCK, *Der Gottesdienst in der Gemeinde von Korinth*, 58.

²⁵ Usp. Joachim GNILKA, *Prvi kršćani. Izvori i početak Crkve*, Zagreb, 2003., 256–258.

2.6. Cezareja

Dj 24,12: A nisu me našli ni u Hramu da s kim raspravljam ili bunu podižem, ni u sinagogama, ni po gradu.

Dj 24,25: Kad Pavao stade raspravljati o pravednosti, uzdržljivosti i budućem Sudu, Feliks uplašen reče: »Zasad idi, a kad nađem vremena, pozvat ću te.«

Pavao odgovara na optužbe za stvaranje nemira i poziva se na kratkoću svojeg boravka i nedokazivost prigovora (rr. 12-13).²⁶ U rr. 14-15 Pavao pokazuje da sukladno novom Putu služi Bogu otaca. Kao sadržaj toga bogoslužja navodi u teocentričkoj perspektivi vjeru u sve što stoji u Zakonu i prorocima, odnosno nadu u uskrsnuće pravednika i nepravednika. Pavao se slaže sa svojim tužiteljima upravo u toj nadi u uskrsnuće, iako je ona prijeporna sa saducejskog gledišta (usp. Dj 23). Političke optužbe Tertulove svodi optuženi Pavao na teološku razinu: »Zbog uskrsnuća mrtvih sudi mi se danas pred vama!« (24,21). Kasnije Pavlovo raspravljanje o pravednosti, uzdržljivosti i budućem sudu ima u vidu Feliksa i njegov preljubnički život s Druzilom.²⁷ Riječ je o etičkoj posljedici vjere.

3. Heb 12,5

Taj redak Poslanice Hebrejima u kojem se nalazi glagol διαλέγομαι dio je perikope 12,1-13, odnosno cjeline 11,1 – 12,13. Valja sačuvati vjeru uz pomoć Božje pedagogije. Heb 12,1-2,3 zaključuju 11. poglavlje i uvode u egzortu u 12,4-6,9-11,12,13. Zato je važno vidjeti kakav je odnos tih uvodnih redaka 12. poglavlja i egzorte u rr. 4-6 toga istog poglavlja Poslanice Hebrejima.

3.1. ἀρχηγός

Kristološki titul ἀρχηγός upućuje na Mojsija i Jošuu u Heb 2,10 i 12,2:

Heb 2,10: ἀρχηγός – spasenje

Heb 3,2-6: Mojsije – vjera

Heb 4,8: Jošua

Heb 11,23-29: Mojsije – vjera

Heb 11,30-31: Jošua – vjera

Heb 12,3: ἀρχηγός – vjera

²⁶ Usp. Christian BLUMENTHAL, Paulus vor Gericht – Erwählter Diener und Zeuge. Annäherungen an das lukanische Paulusbild in Apg 21 – 26, u: Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte*, 173.

²⁷ Frederick E. BRENN – Filippo CANALI DE ROSSI, The 'Notorious' Felix, Procurator of Judaea, and His Many Wives (Acts 23 – 24), u: *Biblica*, 82 (2001.) 3, 411–414.

Na starozavjetnoj pozadini Izlaska Isus preuzima Jošuinu mjesto. Ta pozadina je važna za objašnjenje spasenjskog »danas« (usp. Heb 3,7,15; 4,7; 13,8).²⁸ Sadržaj spasenja je po Poslanici Hebrejima u biti istoznačan s obećanim spasenjskim dobrom neposrednog zajedništva s Bogom. Krist kao *πρόδρομος* (Heb 6,20) već sada živi u nebeskom svetištu nad svetištima u neposrednom zajedništvu s Bogom i kao zagovornik – sjedeći s desne Očeve (1,3; 8,1; 10,12; 12,2) – zagovara svoje (7,25; 8,2; 9,24), pojavit će se na dan ispunjenja spasenja onima koji ga čekaju (9,28) i vodit će ih u neposredno zajedništvo s Bogom.²⁹ A to je danas. No naslovnici trebaju ići »očišćeni« (usp. Heb 1,3) putem spasenja kojim ih *ἀρχηγός* vodi.³⁰ Oni trebaju takvo objašnjenje da prevladaju vjerojatno krizu kontinuiteta. Dosadašnji garanti toga kontinuiteta izgubljeni su najvjerojatnije samim razorenjem Hrama. Naslovnici postaju svjesni toga ukoliko promisle starozavjetne korijene u »novom« Isusu i uskrsni misterij.

3.2. *τελειωτής*

Isus je i Usavršitelj vjere. Nello Casalini³¹ upućuje na sljedeće tekstove za razumijevanje toga pojma: Heb 2,10 i 10,14. U Heb 2,10 Isus je vođa (*ἀρχηγός*) spasenja jer je i sam po patnjama doveden do savršenstva (*τελειῶσαι*). To savršenstvo dao je nama po svojim patnjama: »Jednim uistinu prinosem zasluga da usavrši posvećene« (Heb 10,14). Ali on je Usavršitelj vjere. Moramo biti među posvećenima pristajući uz Krista u vjeri. Vjera daje vjerniku da bude »sudionik Kristov« (Heb 3,14) i pridružuje ga njegovu svećeništvu.³²

3.3. *Dijalog i Stari zavjet*

Dijalog na koji poziva autor u Heb 12,5 je sljedeći: »Sine moj, ne omalovažavaj stege Gospodnje i ne kloni kad te on ukori. Jer koga Gospodin ljubi, onoga i

²⁸ Usp. Benedetto PRETE, *Prospettive messianiche nell'espressione σήμερον (oggi) del Vangelo di Luca*, u: Benedetto PRETE, *L'opera di Luca. Contenuti e Prospettive*, Leumann, 1986., 104–117; Martin VÖLKEL, *σήμερον*, u: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, III, Stuttgart – Berlin – Köln, 1992., 576.

²⁹ Usp. Christian ROSE, *Verheißung und Erfüllung. Zum Verständnis von ἐπαγγελία im Hebräerbrief*, u: *Biblische Zeitschrift*, 33 (1989), 191; Knut BACKHAUS, *Das Land der Verheißung: Die Heimat der Glaubenden im Hebräerbrief*, u: *New Testament Studies*, 47 (2001.) 2, 179.

³⁰ Usp. Knut BACKHAUS, *Das Land der Verheißung*, 177.

³¹ Usp. Nello CASALINI, *Per un commento a Ebrei (II). Eb 10,19 – 13,25*, u: *Liber Annuus*, 48 (1998.), 237.

³² Usp. Albert VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Leumann, 1990., 174. Također usp. Christian ROSE, *Verheißung und Erfüllung*, 78; Knut BACKHAUS, *Das Land der Verheißung*, 176.

stegom odgaja, šiba sina koga voli.« Riječ je o starozavjetnom tekstu, točnije o Izr 3,11-12.³³ U Heb 13,22 sam autor opisuje svoj spis kao »riječ ohrabrenja« (τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως), koja podiže nesigurne kršćane, tješi i ohrabruje, ali i opominje, upozorava, želi izazvati na nove putove. Adolf Schlatter misli da je cijeli spis od početka do kraja motiviran jednim pitanjem: »Je li vrijedno muke biti kršćanin?« To temeljno pitanje Poslanice Hebrejima može se stoga na sljedeći način modificirati: »Je li vrijedno muke biti kršćanin na isti način kao dosada i ostati čvrsto povezan u zajednici, ili bi bilo pametnije – kako neki članovi zajednice već čine – otvoriti se drugim vjerskim ponudama?«

Premda autor to pitanje ne izriče tako, dijagnosticira kod naslovnika ozbiljnu nesigurnost vjere koja se odražava na sva područja života i koja vodi u stanje koje mu se čini kao neko unutarnje »uzmicanje« (10,32s.). Zar su zaboravili riječ Božju kao opomenu, kao ohrabrenje (τῆς παρακλήσεως)? U smislu ohrabrenja vjernici su pozvani promatrati biblijski lik Melkisedekov da u njemu prepoznaju pralik proslavljenog Krista, velikog svećenika zauvijek.

No autor ne započinje odmah, nego najprije želi pripremiti svoje slušatelje snažnim nagovorom na takvo promatranje (usp. Heb 5,11 – 6,20). Taj nagovor završava govorom o nadi u koju je već ušao Krist za nas (usp. Heb 6,19-20).³⁴ On je ušao u Svetinju nad svetinjama. Sada Bog opet progovara u vidu te nade da usprkos protivljenjima vide znak Božjeg ohrabrenja i ljubavi.³⁵ On je Otac upravo jer odgaja djecu u samodisciplini. Upravo je prihvaćanje protivljenja nekršćana to popravljavanje i vodstvo Božje, to su njegovi očinski interventi odgoja.

Za autora Poslanice Hebrejima novost s obzirom na Izr 3,11-12 i pedagoško Božje djelovanje pokazuje se u usmjeravanju pogleda na »vođu i usavršitelja vjere« (12,2). Za one koji ga žele slijediti on je već načinio put kojim je sam prošao: po mucu k dovršenju »te sjedi zdesna prijestolja Božjega«.

³³ »Im Hintergrund steht die göttliche Pädagogik des Dtn (besonders 8,1-6): der Lebensweg des Einzelnen als eine Art göttliches Experiment, bei dem beide Partner einander erfahren und sich kennenlernen. Unterschiedliche Lebenslagen erfordern Bewährung daß nicht autonome Selbstbestimmung, sondern das Hören auf JHWHs Wort und das Sich-Ausrichten(-lassen) nach seiner Weisung Leben ermöglicht und gelingen läßt«, Hans F. FUHS, *Sprichwörter*, Würzburg, 2001., 37.

³⁴ Usp. Cesare MARCHESELLI-CASALE, *Lettera agli Ebrei. Nuova versione, introduzione e commento*, Milano, 2005., 311.

³⁵ Usp. *Isto*, 556–557.

4. Apokrifna tradicija

Judina poslanica vodi polemiku o udaljavanju i približavanju kršćanske zajednice helenističko-rimskoj kulturi.³⁶ Autor želi kršćanski identitet osigurati promišljanjem judeo-kršćanske tradicije početka i indirektno zahtijeva obranu od helenističkih utjecaja, a za to želi pridobiti i svoje »protivnike«.

Juda 5-7.9 opisuje povijesne prethodnike i s njima povezuje pogreške sadašnjih autorovih protivnika. Želi se istaknuti ponašanje arkandela Mihaela u odnosu na ponašanje protivnika, krivih učitelja: »Kad se Mihael arkandeo s đavлом prepirao za tijelo Mojsijevo, nije se usudio izreći pogrdan sud protiv njega, nego reče: 'Spriječio te Gospodin!'« (r. 9). Klement Aleksandrijski, Origen i Didim tvrde da je riječ o tekstu iz apokrifa *Assumptio Mosis*.³⁷

5. Dijalog i pomirenje

Dijalog:

- Isus – primanje djece i beznačajnih ljudi i
– prihvaćanje dobrih djela od nepripadnika zajednice
- Pavao – Solun, Atena, Korint, Efez, Cezareja (glavni gradovi, filozofski centar i sjedište rimskog prefekta u Judeji)
– sa Židovima i poganima: Isusovo trpljenje i uskrsnuće po Pismima
– s kršćanima: služba riječi
- Heb – Stari zavjet: Upravo je prihvaćanje protivljenja nekršćana to popravljanje i vodstvo Božje, to su njegovi očinski interventi odgoja.
- Jd – apokrifi: ponašanje protivnika, krivih učitelja

Pomirenje:

U vezi s dijalogom, odnosno unutar same cjeline Mk 9,33-50, upravo zadnji redak donosi govor o miru: *καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτυσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλα καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις* (»Dobra je sol. Ali ako sol postane neslana, čime ćete nju začiniti? Imajte sol u sebi, a mir među sobom!«)

Marko uzima glagol *εἰρηνεύω*. Taj glagol dolazi u Novom zavjetu samo još tri puta i to kod Pavla (usp. 1 Sol 5,13; 2 Kor 13,11 i Rim 12,18). Taj glagol poziva na bratsku slogu.³⁸

³⁶ Usp. Stefan SCHREIBER, *Begleiter durch das Neue Testament*, Ostfildern, 2014., 172.

³⁷ Usp. Eric FUCHS – Pierre REYMOND, *La deuxième épître de Saint Pierre. L'épître de Saint Jude*, Neuchâtel – Paris, 1980., 168–169.

³⁸ Usp. Ceslas SPICQ, *Notes de Lexicographie néo-testamentaire. Supplément*, 227.

Tim pozivom autor se vraća na pitanje i raspravu Dvanaestorice o tom tko je veći (9,34s.), što bi ugrožavalo mir među Isusovim učenicima, među kojima je Isus po tom pitanju postavio nove kriterije veličine i važnosti.³⁹ Gdje prvi dobrovoljno uzimaju ulogu posljednjih i svima služe, tu vlada mir i prijateljstvo. Također je i učeništvo svježije i snažnije. Je li »dobra sol« koju učenici trebaju imati njihova spremnost na služenje svima, osobito posljednjima? Takva spremnost nastaje, prema iskustvu, kada zajednica izvana bude ugrožena, progonjena i kada nije potrebno biti samo jedinstven duhom nego i u fizičkom i ekonomskom smislu. Prihvatanje npr. djece bez roditelja primjer je služenja učenika izazvanog »vatrenom« nevoljom, zatim npr. uzajamno jačanje u čvrstoj vjeri u Isusa Krista, zatim međusobno povjerenje i mir.

Pavao je progonjen i zatočen u Cezareji. On nije razgovarao ni s kim u Hramu niti je podizao bunu (ἐπίστασιν; Dj 24,12).⁴⁰

Tertulu služi politizacija optužbe (στάσις/*seditio*) u strategiji argumentiranja da privuče pažnju prefekta i potakne na napad, budući da im je Pavao predstavljen kao čovjek koji ugrožava mir i sigurnost.⁴¹ Riječ je o socijalnim neredima, kao što su građanski rat, revolucija, revolt, pobuna.⁴² Prema Tertulovu predviđanju, to ne može Feliksa ostaviti ravnodušnim. Tertul mu se obraća »Veliki mir što ga po tebi, vrli Felikse, uživamo i boljitak što tvojom providnošću narodu ovomu nastaje, u svemu i posvuda primamo sa svom zahvalnošću« (Dj 24,2-3). Veliki mir o kojem se govori je *pax Romana*. On ne donosi kraj ratnih osvajanja, nego se ispunja ondje gdje se nalaze narodi pod rimskom civilizacijom s vojnom sigurnošću, nestranačkom pravdom i upravom koja brine o općem dobru pod vodstvom cara.⁴³ *Pax Romana* usko je vezana s imperijalnom svijesću Rima, predstavkom pravednog rata jer omogućuje mir među narodima (*pax gentium*) i izgled države kao organske cjeline pod dobrohotnom vladavinom najboljih. Rimljanima je Palestina bila važna zbog svojeg geostrateškog položaja između Sirije i Egipta.

Crkva u Judeji, Galileji i Samariji uživala je mir (Dj 9,31). Tim sumarijem završava Pavlov poziv da bude apostol (usp. Dj 14,4.14) i kršćanstvo dovede sve

³⁹ Usp. Ludger SCHENKE, *Das Markusevangelium*, 238.

⁴⁰ Usp. 2 Kor 11,28.

⁴¹ Usp. Christian BLUMENTHAL, *Paulus*, 172.

⁴² Usp. Ceslas SPICQ, *Notes de Lexicographie néo-testamentaire*, II, Fribourg – Göttingen, 1978., 828.

⁴³ Usp. Jürgen ZANGENBERG, »Pax Romana« im NT, u: Kurt ERLEMANN I DR. (ur.), *Neues Testament und Antike Kultur. Band I: Prolegomena – Quellen – Geschichte*, Neukirchen-Vluyn, 2004., 165.

do kraja zemlje (usp. Dj 1,8; 13,47), odnosno do Rima (Dj 28,17-31). Kršćani i Crkva nisu opasnost za Rim.⁴⁴

Pavao je rimski građanin (usp. Dj 16,37-38; 22,27-29). On je išao na bogoslužje i na čišćenje u Hram (usp. Dj 24,11.18). Premda nije izazvao nikakvu bunu (usp. 24,12.18), Židovi su ga uhvatili kod Hrama i pokušali ga ubiti (usp. Dj 21,30-32; 26,21).⁴⁵ Tako da su Židovi a ne Pavao u krivu. Pavao nije učinio ništa protiv Hrama (usp. Dj 25,8). Kršćanstvo smije tražiti pravni integritet i zaštitu pod vidom reda zajedničkog života ljudi koji uređuje država.⁴⁶

Heb 12,11 govori o mironosnom plodu pravednosti (καρπὸν εἰρημικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν δικαιοσύνης)

Imamo pred sobom opoziciju između neposredne žalosti uzrokovane korekcijom i njezine duhovne plodnosti.⁴⁷ Ali to je samo za kratko vrijeme. Korist je daleko veća: mir i pravednost. Mir ima intenzivno značenje »mir s Bogom i spasenje«. ⁴⁸ Plod pravednosti može se odnositi na Izr 3,9, budući da je autor već citirao Izr 3,11-12, ali i Pavla u Fil 1,11. Mir i pravednost, plodovi Božjeg spasenjskog projekta, stalni su predmet vježbanja. Gotovo da pred sobom imamo metaforu borbe u zajednici vjernika Isusovih (10,25) koja je već *katapausis* Boga s obzirom na onu eshatološku *katapausis* u Bogu (usp. Heb 3,6 – 4,11). Da bismo do nje došli, moramo biti stalno u školi vjere (usp. Heb 5,11-14). Plod Božje pedagogije trpljenja je integrirajući dio toga hoda vjernika u povijesti prema eshatološkoj punini – to se prenosi sinovima (djeci) u Sinu. Taj proces ide između sadašnjosti i onoga poslije: svaki edukativni hod iziskuje vrijeme.

Nenapuštanje kršćanske vjere zbog izvanjskih pritisaka znači ostati sinovi na putu spasenja koji je Bog htio u Isusu, Sinu, koji je pravedan i opravdava. Nadalje, znači mogućnost uživanja u miru svih darova kojima je zajednica ispunjena: hrabrost u borbi, vjernost u vjeri u vjernoga Boga, unutarnju osobnu radost.⁴⁹ Borba i trpljenje, nesigurnosti i eventualne pogreške pripremaju bolje dane.

U Heb 12,4-11 ostaje otvorenim povijesno pitanje o tome zašto baš dobre osobe trebaju podnositi neizbježna negativna iskustva, progone i smrti.⁵⁰ Te

⁴⁴ Usp. Mario CIFRAK, Načelo supsidijarnosti u Novom zavjetu, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 170–174.

⁴⁵ Usp. Robert F. O'TOOLE, *Acts 26: The Christological Climax of Paul's Defence (Ac 22:1 – 26:32)*, Rome, 1978., 39.

⁴⁶ Usp. Stefan SCHAPDICK, Der missionarische Anfang im europäischen Makedonien als Gottesgeschehen. Zum lukanischen Bild der Paulus-Mission in Philippi (Apg 16,11-40), u: Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte*, 98.

⁴⁷ Usp. Ceslas SPICQ, *Notes de Lexicographie néo-testamentaire. Supplément*, 229, bilj. 2.

⁴⁸ Usp. Cesare MARCHESELLI-CASALE, *Lettera*, 563.

⁴⁹ Usp. *Isto*.

⁵⁰ Usp. *Isto*, 563–564.

dvije stvarnosti integrativni su dio nasljedovanja i učenja, definiraju profil kršćanskog svjedočanstva; obje su dio humusa svakoga pojedinog kršćanina. Moramo iz toga dobro razumjeti, kao Sin, otkupiteljsku vrijednost, sve do upravljanja vlastitom poviješću i vlastitom smrću, težeći za ispunjenjem. Naslovnici »riječi ohrabrenja« neka ne uzmiču pred patnjom i smrću, nego neka gledaju na Sina i znaju da Otac daje snagu za ustrajnost.

Judina poslanica – Na samom početku, u preskriptu poslanice autor želi: ἔλεος ἡμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη («Neka vam poraste milosrđe i mir i ljubav»). Teološki pasiv πληθυνθείη pokazuje da je onaj koji daje rasti Gospodin, on je na djelu među njima, i on je pravi subjekt.⁵¹ U tom glagolu čitamo Božje ime. Od njega im dolaze milosrđe, mir i ljubav. Njihovo *biti kršćanin* nije završeno, nego je u stalnoj kretnji i rastu. Zato raste što ih ispunja milosrđe, mir i ljubav. Božje milosrđe je utemeljilo njihovo *biti kršćanin*, i želi da i oni budu milosrdni. Mir je biti spašen, spašenost cijelog čovjeka u zajedništvu s Bogom i njegovim narodom. Milosrđe, koje uklanja neprijateljstvo i stvara mir, dolazi od ljubavi Božje koja ih obuhvaća. Autor na sedam mjesta ističe ljubav (1.2.3.12.17.20.21). Autentičan kršćanski život utemeljen na oprostjenju, tj. ponovno uspostavljenom odnosu s Bogom, jest zajedništvo s Bogom (mir), ukorjenjujući se uvijek sve više u ljubavi. Stoga kod ponašanja protivnika, krivih učitelja treba prepustiti sud Bogu (ἐπιτιμῆσαι σοι κύριος; Jd 9). Glagol ἐπιτιμῶω dolazi u kontekstu Isusovih prijetnji zlodusima. Tako i ovdje prema apokrifu arkandeo Mihael zaziva Gospodina da zaprijeti đavlu. Rabini su koristili kao normativnu formulu zaklinjanja: »Neka Bog ukori Sotonu« (b. Qid. 81b).⁵² Bog će svladati krive učitelja (Jd 10-15).⁵³ Kršćani koji čekaju milosrđe Božje moraju ga i sami prema drugima pokazati, tj. protivnicima: »I jednima, dvoumnici-ma, se smilujte, druge spasavajte otimajući ih ognju, trećima se pak smilujte sa strahom, mrzeći i haljinu puti okaljanu« (22-23).⁵⁴

Zaključak

Budući da je riječ o novozavjetnim tekstovima koji govore dijalogu i pomirenju, moramo vidjeti zaključno njihov doprinos iz perspektive cjelokupne Božje

⁵¹ Usp. Eric FUCHS – Pierre REYMOND, *La deuxième épître de Saint Pierre. L'épître de Saint Jude*, 155.

⁵² Usp. Walter GRUNDMANN, *Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus*, Berlin, 1979., 36–37.

⁵³ Usp. Heinz GIESEN, ἐπιτιμῶω, u: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, II, 108.

⁵⁴ Usp. Stefan SCHREIBER, *Begleiter durch das Neue Testament*, 173.

objave, Božjega govora. Stoga je nužno reći da je Sveto pismo Staroga zavjeta i Novoga zavjeta riječ Božja. Novozavjetni autori uzimaju starozavjetne tekstove, i to naznačuju koji put glagolom γέγραπται. U tzv. Poslanici Hebrejima sam je starozavjetni tekst naveden kao odgojna mjera (usp. Heb 12,7.8.11; također usp. 2 Tim 3,16). Bog postupa s kršćanima kao sa sinovima kao što je nekoć postupao sa Židovima. Božja riječ je i nauk (διδασκαλία; 2 Tim 3,16) koji je donio Isus. Taj Božji nauk upućen je apostolima (Dvanaestorici), i »apostolu« Pavlu (usp. Dj 14,4.14) imajući u vidu to da i Židovi i pogani postanu kršćani. U Mk 9,42-48 nalazimo u tome značenju izričaj εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζώην (rr. 43 i 45) i odmah uza nj. εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ (r. 47). Pavao kaže u Rim 14,17: »Ta kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome.« Sinonimi za »kraljevstvo Božje« (pravednost, život, mir, radost, milosrđe, ljubav) pokazuju da je Božje kraljevanje koje je već došlo s Isusom soteriološko Božje djelovanje među ljudima.⁵⁵ Ne biti daleko od kraljevstva Božjega za Marka je življenje zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu (usp. Mk 12,28-34). Za Pavla princip djelovanja iz ljubavi ne odnosi se samo na njezino iskazivanje prema kršćanima nego prema svim ljudima (usp. Rim 12 – 13).⁵⁶ On propovijeda o kraljevstvu Božjem i o Isusu (usp. Dj 19,8; 20,25; 28,23.31).

Odnos dijaloga i mira, mirotvorstva, pomirenja možemo ovako shematizirati:

SZ s apokrifnom tradicijom

Isusov nauk o služenju	Dvanaestorica	mir
Pavlova kerigma	Židovi i pogani	mir
služba riječi	kršćani	mir, pravednost, milosrđe, ljubav kraljevstvo Božje (Rim 14,17)

⁵⁵ Usp. Bertold KLAPPERT, Reich, u: Lothar Coenen – Klaus Haacker (ur.), *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, II, I – Z, Wuppertal, 2000., 1493–1494.

⁵⁶ Usp. Jean-Noël ALETTI, La soumission des chrétiens aux autorités en Rm 13,1-7. Validité des arguments pauliniens?, u: *Biblica*, 89 (2008.) 4, 476.

Summary

**BIBLICAL MODELS OF DIALOGUE AND RECONCILIATION
A NEW TESTAMENT PERSPECTIVE**

Mario CIFRAK

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

The author begins with the verb διαλέγομαι in the New Testament and shows its instances in gospels, Acts of the Apostles, and epistles, that is in the homily (Heb). In the Gospel of Mark dialogue is led by the Twelve and Jesus knows what they were talking about (cf. Mk 9:34). The Acts of the Apostles entrusts dialogue to Paul as the apostle of Jews and Pagans, when it comes to the kerygma, while with Christians he speaks about the service to the word (cf. Acts 17:2.17; 18:4.19; 19:8.9; 20:7.9; 24:12.25). The author of the so-called Epistle to Hebrews leads dialogue with the Old Testament as the Scripture of Christians (cf. Heb 12:5). Hence, the Scripture (LXX) is the central basis of theological reflection for the author. In it he finds God's instruction that surpasses time, promises that are foretelling the Son, an overview of salvation, and a warning to those who are trying to avoid God's word. The Epistle of Jude uses the apocryphal tradition, which is a part of Jewish, and therefore Judeo-Christian, tradition (cf. Jud v. 9). The goal of dialogue is peaceful life in the Christian community (cf. Mk 9:50; Heb 12:11; Jud 2) that might then be presented as such to the Roman Empire (cf. Acts 24:2).

Keywords: *dialogue, reconciliation, Gospel, Acts of Apostles, epistles.*